

מבט על, גיליון 613, 6 באוקטובר 2014

את המנגינה הזו אי אפשר להמשיך

עודד ערן

הודעות על בניה בהתנחלויות בגדה המערבית או בשטחים עוטפי ירושלים לפני, בזמן או אחרי המפגשים בין ראשי ממשלות ישראל ונשיאי ארצות הברית, הפכו כמעט דפוס קבוע. במפגש האחרון, שהתקיים בין ראש הממשלה בנימין נתניהו לנשיא ארצות הברית ברק אובמה (ב-1 באוקטובר), עוגן הדפוס הזה והאיץ את הסחף ביחסים בין שתי המדינות.

מעצם היותה של התמיכה האמריקאית, המדינית והבטחונית, נדבך חשוב בתפיסת הביטחון של ישראל, כל מפגש בין שני המנהיגים האלו הופך ארוע משמעותי ורב-השפעה על כווני הפעולה הן אשר ליחסים הביטורליים ביניהן והן אשר להתנהלותן מול אתגרים אזוריים המשותפים להן. סדר היום במפגשים בין הנשיא אובמה וראש הממשלה נתניהו לא השתנה בשנים האחרונות והוא כולל, באורח קבע, את ההתמודדות עם תכנית הגרעין האיראנית, את התהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים, ואת יתר ההתפתחויות במזרח התיכון. יש להניח שגם במפגש שבוע שעבר לא היתה סטיה ממתכונת זו. ואולם, חל שינוי בדחיפות המיוחסת לדיון בכל אחד מהנושאים.

המשא ומתן בין איראן למעצמות (ה-P5+1) אמור להסתיים בעוד שבועות ספורים. ראש ממשלת ישראל הביע את דעתו הנחרצת בנאומיו בעצרת הכללית של האו"ם אשתקד וגם השנה, על רכיב מרכזי בהסכם אפשרי עם איראן – נושא העשרת האוראניום. מבין כל המדינות הנושאות ונותנות עם איראן, יכול ראש הממשלה הישראלי להשליך את יהבו על ארצות הברית, שתצמצם את הפער בין דרישתו לאפס העשרה לבין אחוזי העשרה שבסופו של דבר יותר בהסכם (בהנחה שיהיה כזה). אם ישראל תחליט לפעל נגד מתקני גרעין איראניים – אם משום שההסכם ייראה לה כמותיר רמת סיכון קיומי גבוהה, או משום שאיראן הפרה את ההסכם בלא שנתקלה בתגובה שנראית לישראל כמתחייבת מן ההפרה – ארצות הברית תהיה הגורם הבינלאומי היחיד שיוכל למנוע החלטות אנטי-ישראליות בגופים בינלאומיים רלוונטיים, שיש להם יכולת לגרום נזק משמעותי לישראל, ובראשם מועצת הביטחון.

בהקשר הישראלי-פלסטיני, בכירים אמריקאיים, שהיו מעורבים בסבב המשא ומתן האחרון בין ישראל לפלסטינים, שאותו ניהל במשך תשעה חודשים מזכיר המדינה ג'ון קרי, לא הסתירו את דעתם שעל ישראל מוטלת אחריות רבה לכך שהסבב הזה הסתיים בלא תוצאות. הנשיא אובמה לא התבטא אמנם בפומבי בעניין כישלון השיחות, אם כי בהתבטאויות פומביות שפורסמו בסמוך למפגשו עם נתניהו, הוא הבהיר שלא ניתן להמשיך במצב הנוכחי. אפשר היה גם להבין מדברים אלה, כי ארצות הברית מבקשת לחזור ולפעול לשינוי הסטטוס קוו בזירה הישראלית-פלסטינית.

במקביל, הפלסטינים הכריזו על אסטרטגיה ישנה-חדשה והיפנו בקשות הצטרפות למוסדות בינלאומיים, כדי לקדם את היעד של הכרה בפלסטין כחברה מן המניין במוסדות אלה. בחודש הבא צפויה פנייה למועצת הביטחון על מנת שזו תחליט על לוח זמנים לנסיגת ישראל לקווי 1967. במרבית הגופים הבינלאומיים, שבהם ההצטרפות של חברות חדשות תלויה בהצבעה ברוב קולות, נושא ההצטרפות הפלסטינית הוא בגדר מטרד פוטנציאלי, ותו לא. לכן, אין משמעות ניכרת לעובדה שלארצות הברית יש השפעה מועטה בלבד על תוצאות ההצבעה הנערכת בהם. ואולם, לא כך המצב במועצת הביטחון. רצוי אמנם שלפחות שבע מתוך חמש עשרה המדינות החברות במועצת הביטחון לא תתמוכנה במהלך הפלסטיני, וכך תכשלה אותו. ואולם, אם ישיגו הפלסטינים את תמיכתן של תשע מהן, רק ווטו ימנע את קבלת ההחלטה. חברה קבועה אחת במועצת הביטחון – ארצות הברית, צפויה להטילו.

בעקבות התלבטויות שנמשכו יותר משלוש שנים, החליטה ארצות הברית להפעיל כוח צבאי במזרח התיכון. ניתן להתווכח על הסיבות לכך, שההתלבטות נמשכה זמן כה רב. בכל מקרה, מבחינתן של מדינות רבות באזור, זו החלטה חיובית, המחזירה להן מידה מסוימת של

אמון בארצות הברית ובנכונותה לעמוד לצדן בעת צרה. חלק ממדינות אלו שותפות לדאגותיה של ישראל אשר להתפשטות האסלאם הלוחמני, השיעי והסוני כאחד, במזרח התיכון. לישראל ברורות הסכנות הנובעות מהמשך השתלטות דאע"ש על אזורים בסוריה ובעיראק מחד גיסא, ומהמשך והעמקת אחיזתם של ארגונים כמו חמאס וחזבאללה בשטחים בהם הם פועלים, מאידך גיסא. לנכונותה של ארצות הברית לחזור ולפעול, הן באופן עצמאי והן כמנהיגה של קואליציה, יש לכן חשיבות רבה מבחינתה של ישראל – הגם שביכולתה להתמודד לבד עם איומים שיופנו נגדה מצד ארגונים אלה.

לאור כל זאת, ההתנהלות הישראלית לפני, במהלך ואחרי ביקורו של נתניהו בארצות הברית נראית כסותרת את האינטרס הישראלי בכל הקשור למערכת היחסים בין ירושלים לווינגטון. סמוך לפגישה בין נתניהו לאובמה פורסמו שתי פעולות התיישבות בירושלים – המשך התכנון להקמת יחידות דיור בדרום העיר (בשטח הידוע כ"גבעת המטוס"), וכניסתן של עשרות משפחות לבתים שנרכשו בכפר סילואן ממול לעיר דוד.

השאלה אינה אם פעולות אלו היו חוקיות. על כך חלוקות הדעות בין ישראל לקהילה הבינלאומית, ומחלוקת בנושא קיימת גם בתוך החברה הישראלית. מאמר זה אינו עוסק בהיבט זה. לעניינו הספציפי של המאמר, השאלה המטרידה, היא האם יש לראש ממשלת ישראל רצון ויכולת לשלוט בעיתויין של פעילויות שונות בתחום ההתיישבות היהודית ולהתאים את העיתוי להתרחשויות בזירה הבינלאומית, כך שהפעילויות לא תעמודנה בסתירה לאינטרסים אחרים של ישראל ולא תגרומנה מבוכה לראש הממשלה, המבקש מנשיא ארצות הברית לפעול בנושאים חיונים לביטחונה של ישראל, שאולי יש להם אף משמעות קיומית. זאת, גם אם אין קשר מוכח בין עמדת ארצות הברית בנושא הגרעין האיראני לבין עמדתה בשאלת ההתיישבות היהודית בחלקי ירושלים שלא היו בשליטת ישראל עד 1967. ספק אם ראש הממשלה נתניהו ידע על פעילותה של עמותת "אלעד" ברכישת המבנים בסילואן, וספק גדול עוד יותר האם השר בממשלתו, שהופיע בשידור מאזור הכפר עֶרְב פגישת ראש הממשלה עם הנשיא אובמה, תאם זאת עם ראש ממשלתו.

בעקבות ארוע דומה, כאשר במהלך ביקורו של סגן הנשיא האמריקאי בישראל במארכס 2010 הוכרז על תכנית בניה ברמת שלמה שבצפון ירושלים, הוחלט לאפשר בקרה של משרד ראש הממשלה על התהליך של אישורי הבניה באזורים "רגישים". יש להניח שראש ממשלת ישראל לא ביקש להתגרות בנשיא ארצות הברית דווקא בעיתוי הנוכחי, כאשר ישראל זקוקה לסיוע המדיני שלו ושל ארצו. אם אכן הנחה זו תקפה, מן הראוי שישראל תתנהל כמדינה מתוקנת, היודעת לכלכל את צעדיה בצורה מושכלת יותר מכפי שהדברים נראו סביב ביקורו האחרון של נתניהו בארצות הברית ופגישתו עם נשיאה. התגובות החריפות של דוברי הבית הלבן ומחלקת המדינה בעניין זה אינן מותרות ספק אשר לנזק המצטבר של אותו דפוס פעולה – תכנית בניה על כל פגישה.